

ทฤษฎีและรูปแบบการเรียนรู้ในการสอนสังคมศึกษา

Theory and Model for Learning Teaching Social Studies

ดลนพร วราโพธิ์

Dolnaporn Warapho

นักวิชาการอิสระ

Independent Academic

E-mail: Warapho.d@outlook.co.th

Received February 14, 2022; Revised June 4, 2022; Accepted July 15, 2022

บทคัดย่อ

ทฤษฎีและรูปแบบการเรียนรู้ในการสอนสังคมศึกษา หมายถึง กิจที่ครูต้องกระทำให้เสร็จสมบูรณ์ ซึ่งจะเป็นไปโดยอาศัยหลักคุณธรรม จริยธรรม กฎหมาย หรือด้วยจิตสำนึกในความถูกต้อง เป็นมาตรฐานได้ คืองานสั่งสอนและงานอบรมคุณธรรมและจริยธรรม งานวิจัยและศึกษาค้นคว้า งานถ่ายทอดวัฒนธรรม งานมนุษยสัมพันธ์ งานหน้าที่พิเศษต่าง ๆ งานรายงานผลนักเรียนและการแนะแนว และงานกิจกรรมนักเรียนซึ่งหากว่าผู้ประกอบวิชาชีพครูสามารถปฏิบัติได้ครบถ้วน ให้เสร็จสมบูรณ์ได้ทุกงานดังกล่าวก็ได้ชื่อว่าเป็นครูผู้มีความรับผิดชอบ และหากว่าผู้ประกอบวิชาชีพครูปฏิบัติด้วยใจรัก มุ่งมั่น และมีสำนึกก็ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความเป็นครูที่ประสบผลสำเร็จในอาชีพ สำหรับครูในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ได้มีกรอบหรือกฎเกณฑ์สำหรับกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ โดยคุรุสภาซึ่งเป็นองค์กรวิชาชีพครู เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูดังกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นที่การจัดกระบวนการในการเรียนการสอนให้กับศิษย์เป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะหน้าที่หลักของครูนั้นย่อมอยู่ที่ศิษย์ ความรับผิดชอบต่อศิษย์ที่สำคัญที่สุดของครูก็เป็นความรับผิดชอบต่อศิษย์นั่นเอง

คำสำคัญ: ทฤษฎีและรูปแบบ, การเรียนรู้, สังคมศึกษา

Abstract

Theory and model for learning teaching social studies means completing teachers' duty by means of concern with principles of ethical law or by having a standard for the subconscious mind. That is work for teaching and cultivation moral research and promote cultural and for human relationship. All are working for learning results and guidelines. The activities are for professional teachers to complete and be responsible. Therefore, if teachers were to make an effort and remember their duty, then they would be successful. For globalization, teachers should have been for teaching standards, because teachers were professional organizations. Then benchmark for professional teaching all the most emphasize for students. On the other hand, teachers' duty means responsibility to push students' progressives at all.

Keywords: Theory and Model, Learning, Teaching Social Studies

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อจะได้อาศัยความสามารถที่มีอยู่ตามธรรมชาตินั้นได้เต็มที่ ความเชื่อในความหมายตามรูปศัพท์ที่กล่าวข้างต้น (อินถา ศิริวรรณ, 2544) การเรียนการสอนเป็นวิธีการเชิงระบบ สามารถพิสูจน์และสามารถทดสอบได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ หรือทดสอบด้วยวิธีการเชิงระบบ ในขณะที่กระบวนการจัดการมีความหมายในเชิงการบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ จนทำให้สามารถเกิดเป็นประสิทธิผลตามขั้นตอนการดำเนินการ (ไพพกา พิวดำ, 2564) ดังนั้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนจึงหมายถึง วิธีการหรือกลวิธีในการใช้ความพยายามของครูที่จะดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามขั้นตอนที่วางแผนไว้ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล โดยในกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้น ต้องบูรณาการส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสม และกลมกลืนกับหลักการ ทฤษฎี ความก้าวหน้าทางวิชาการ ผู้เรียน ผู้สอน สื่อ รูปแบบวิธีการ ศิลป์และศาสตร์การสอน การวัดผลและการประเมินผลตลอดจนปัจจัยสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่ในช่วงเวลาขณะที่สอนได้อย่างดี

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้ระบุว่า ครูผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องสนับสนุนผู้เรียนโดยเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในด้านแสวงหาความรู้ ที่หาได้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลนั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการความคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิด

สร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้ อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะเรื่องความขัดแย้งทางความคิด และการกระทำของตัวบุคคล องค์กรและ สังคมเน้นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ทางแก้ไข โดยเฉพาะศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรณี พิเศษโดยการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระต่าง ๆ นั้นผู้สอนต้องจัดการเรียนรู้ ดังนี้ 1. มีกระบวนการและ วิธีการที่หลากหลาย 2. ต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง 3. ควรใช้รูปแบบหรือวิธีการที่หลากหลาย 4. เน้นการเรียนการสอนตามสภาพจริง 5. การเรียนรู้ด้วยตนเอง 6. การเรียนรู้ร่วมกัน 7. การเรียนรู้จาก ธรรมชาติ 8. การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง 9. การเรียนรู้แบบบูรณาการ 10. การเรียนรู้คุณธรรม 11. ใช้กระบวนการจัดการ 12. ใช้กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม 13. ใช้กระบวนการคิดและ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ 14. ใช้การบูรณาการเนื้อหาและกระบวนการต่าง ๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เรียนรู้ในลักษณะรวม และ 15. ยึด ผู้เรียนเป็นสำคัญ

ดังนั้น การสอน จึงหมายถึงการจัดสถานการณ์ (Situation) สภาพการณ์ (activities) เพื่อช่วย ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดประสบการณ์ (experience) ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการเรียนรู้ (learning) นอกจากนี้ การสอนยังส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความงอกงามในด้านกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา รวมทั้ง ความสามารถด้านอื่น ๆ ที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตไปในทางที่ดีขึ้นจนสามารถดำรงชีพ ได้อย่างราบรื่นเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม และนอกจากนี้การสอนยังมีความหมายอีก 2 ประการ คือ

1. ความหมายอย่างแคบ คือ การกระทำอันเป็นการอบรม สั่งสอนนักเรียนตามสถานศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป

2. ความหมายอย่างกว้าง คือการจัดสภาพการณ์ หรือจัดกิจกรรมอันเป็นการวางแผนการที่จะ ทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนดำเนินไปด้วยความสะดวกรวมทั้งการเรียนที่เป็นแบบฉบับต่าง ๆ หรือจัด กิจกรรมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่มีรูปแบบใด ๆ

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนจึงหมายถึง การจัดองค์ประกอบของการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์กัน ที่ผู้สอนต้องใช้วิธีการที่เหมาะสมกับผู้เรียนจะทำให้การเรียนของผู้เรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลโดยในกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องบูรณาการส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและกลมกลืนตลอดจนปัจจัยสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่ในช่วงเวลาขณะที่สอน ได้อย่างดีเพื่อสะดวกต่อการนำไปสู่จุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนที่กำหนดไว้

เอกศักดิ์ บุญลับ (2537) ได้กล่าวว่า เทคนิคการสอน หมายถึง กระบวนการที่ผู้สอนนำมาใช้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ โดยใช้เวลาและความพยายามน้อยที่สุดทั้งผู้เรียนและผู้สอน หากวิธีสอนไม่

ดีก็จำเป็นต้องใช้เวลาานานที่จะเรียนรู้เรื่องนั้น ๆ และเกิดความเหน็ดเหนื่อยเกิดความจำเป็น ดังนั้นวิธีสอนจึงมีความสำคัญมาก ในการสอนนั้นจะเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้

1. ผู้สอน บุคลิกภาพและความสามารถของผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้สอนจะต้องพัฒนาบุคลิกภาพของคนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน รู้จักเลือกและปรับปรุงเทคนิควิธีสอนให้เหมาะสม มิใช่ใช้วิธีการสอนแต่เพียงอย่างเดียวตลอดไปควรตัดแปลงแก้ไขวิธีการสอนโดยใช้หลาย ๆ วิธี เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

2. ผู้เรียน มีความสำคัญมากเพราะเป็นผู้มารับความรู้ เป็นผลผลิตขั้นสุดท้ายของการสอน ผู้เรียนมีความสามารถในด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไป ผู้เรียนบางคนเมื่อครูสอนก็สามารถเรียนรู้ได้ทันที บางคนไม่เกิดการเรียนรู้เลย ฉะนั้นในการให้การศึกษาจึงมีการสอนทั้งรายบุคคลและกลุ่ม เพื่อส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้สอนจะต้องเลือกเทคนิควิธีสอน ตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความหมายต่อผู้เรียน และเหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจ และความสามารถตามวัยของผู้เรียนด้วย

3. เนื้อหาวิชา นอกจากผู้สอนจะคำนึงถึงตัวผู้เรียนแล้ว ในการสอนแต่ละครั้งครูยังต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของปริมาณเนื้อหาวิชาที่จะสอนภายในเวลาที่กำหนด ครูบางคนกลัวว่าสิ่งที่ตนเตรียมมาจะหมดเวลาเสียก่อนจึงมักเตรียมเนื้อหา มาก ๆ และพยายามสอนให้จบเนื้อหาที่เตรียมมาจนผู้เรียนรับไม่ได้หรือสับสน ในที่สุดจะไม่เข้าใจหรือจดจำอะไรไม่ได้เลย นอกจากนี้การลำดับเนื้อหาวิชาที่มีความสำคัญมากทุกบททุกตอนจะต้องเป็นไปตามลำดับความยากง่าย

4. เวลาในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ อาจแบ่งเวลาออกเป็น ส่วน ๆ ดังนี้

4.1 การเตรียมความพร้อม ความพร้อมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการเรียนการสอน ถ้าปราศจากความพร้อมแล้วการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ยาก หรือถ้าหากจะเกิดก็เป็นไปอย่างผิวเผิน การเตรียมความพร้อมนอกจากจะทำได้โดยการสร้างความสนใจแล้ว ยังรวมไปถึงการประเมินความรู้ของผู้เรียนก่อนที่จะสอน

4.2 การให้เนื้อหาสาระใหม่ ถ้าเป็นการสอนเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเวลาของการสอนจะถูกใช้ไปประมาณร้อยละ 65 ของเวลาทั้งหมดแต่ถ้าการสอนเกี่ยวกับทักษะควรใช้เวลาสำหรับการสาธิตให้ดูประมาณร้อยละ 25 ของเวลาทั้งหมด

4.3 การสร้างเสริมทักษะ มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและทักษะในสิ่งที่เรียนมาแล้วดียิ่งขึ้น ถ้าเป็นการสอนความรู้ ควรใช้เวลาสำหรับการสร้างเสริมทักษะประมาณร้อยละ 25 ของเวลาทั้งหมด แต่ถ้าเป็นการสอนเพื่อให้เกิดทักษะ ควรใช้เวลาประมาณร้อยละ 60 ของเวลาทั้งหมด

4.4 กิจกรรมการสนับสนุน ก่อนที่จะสิ้นสุดการเรียนการสอน อาจมีกิจกรรมบางอย่างได้แก่ การสรุปบททวน เพื่อเป็นการย้ำให้เกิดความเข้าใจหรือสามารถนำเอาหลักการต่าง ๆ ไปใช้ อาจมีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อให้ทราบความก้าวหน้าของผู้เรียน

5. การดำเนินการสอน เป็นกลวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้รวดเร็ว ซึ่งในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ ครูอาจใช้วิธีการสอนหลายวิธีประกอบกันก็ได้ เพื่อให้การดำเนินการสอนบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

6. สื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่ครูใช้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ง่ายขึ้น ครูก็สอนง่ายได้ผล และผู้เรียนเกิดความสนุก ครูจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและต้องทดลองใช้ดูเพื่อให้แน่ใจว่าสื่อการเรียนการสอนนั้นสามารถใช้งานได้ดี ถ้ามีข้อบกพร่องจะได้หาทางปรับปรุงแก้ไขได้ทันเวลาที่เพื่อการเรียนการสอนจะได้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยตามแผนการที่วางไว้

7. การวัดผล ทำให้ครูทราบว่าผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่ครูสอนแล้วหรือไม่ตลอดจนเป็นเครื่องบอกให้ทราบเกี่ยวกับการสอนของครูตั้งแต่เริ่มต้นสอนว่าควรแก้ไขประการใดหรือไม่

อิทธิเดช น้อยไม้ (2560) ให้ความหมายของสังคมศึกษาว่า สังคมศึกษา เป็นศาสตร์ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากแขนงวิชาทางสังคมศาสตร์ ที่คัดเลือกมาเพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี พร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และสามารถอยู่รวมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

ดังนั้น เนื้อหาวิชาและวิธีการสอนนั้น จัดได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง เพราะเนื้อหาในรายวิชาแต่ละวิชานั้น เป็นองค์ประกอบของการศึกษาที่กำหนดถึงคุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่จำเป็น ที่ต้องการเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน และนอกจากนี้ยังเป็นแนวทางกำหนดทิศทางของผู้เรียน เป็นเครื่องชี้ให้ผู้สอนและผู้เรียนจะต้องจัดการเรียนการสอนอย่างไร ประการใด และด้วยวิธีการใด ซึ่งเป็นการกำหนดคุณลักษณะ หรือพฤติกรรมที่พึงปรารถนา จะให้เกิดกับผู้เรียน และมีประสิทธิภาพมากที่สุด

แนวคิดทฤษฎีและรูปแบบในการสอนสังคมศึกษา

แนวคิดทฤษฎีและรูปแบบในการสอนสังคมศึกษา คือระบบการสอนอันเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีศัพท์เฉพาะทางวิชาการใช้เป็นจำนวนมากนักการศึกษาหลายท่านได้สังเกตพบว่า ทุกครั้งที่มีการทฤษฎีหรือแนวคิดใหม่ทางการศึกษาเกิดขึ้นจะมีคำศัพท์ใหม่ ๆ เกิดขึ้น เพื่อใช้อธิบายแนวคิดที่ค้นพบ แม้ว่าบางครั้งแนวคิดที่อธิบายจะมีการใช้แนวคิดเก่าซึ่งมีคำศัพท์เฉพาะอยู่แล้วผู้ที่คิดค้นแนวความคิดใหม่ก็มักจะอธิบายโดยใช้คำศัพท์ของตนมากกว่าการใช้คำศัพท์เดิมที่มีอยู่แล้วเป็นเหตุให้คำศัพท์เฉพาะทางการศึกษามีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ บางทีอาจก่อให้เกิดความสับสนระหว่างผู้ใช้หรือผู้ปฏิบัติที่เป็นนักศึกษาที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับศาสตร์เหล่านี้และปัญหาที่มักพบเห็นอย่างชัดเจนก็คือเกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในการสื่อสารเพราะต่างคนต่างใช้คำศัพท์ในความหมายของตนเองส่งผลให้ผู้เรียนที่อ่านตำราต่าง ๆ แล้วไม่สามารถสรุปหรือแยกแยะความแตกต่างของความหมายของคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้ปะปนกันได้

ด้วยเหตุนี้ วิทยาการการสอนสังคมศึกษาจึงต้องมีความพยายามศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ แยกแยะและเปรียบเทียบการใช้คำศัพท์ของนักการศึกษาต่าง ๆ เพื่อจัดระเบียบความหมายของศัพท์วิชาการต่าง ๆ ให้เห็นเป็นความเหมือนและความต่างซึ่งมักจะไม่สามารถจำแนกได้อย่างเด็ดขาดชัดเจน

เนื่องจากการใช้คำศัพท์เหล่านั้นมากมายที่เหลื่อมหรือซ้อนกันอยู่ แต่ก็สามารถช่วยให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าศาสตร์ทางด้านนี้ได้สะดวกและรวดเร็วขึ้นรวมทั้งช่วยให้ครูผู้นำระบบการสอนทางด้านนี้ได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น รวมทั้งช่วยให้ครูผู้นำทฤษฎีและหลักการทั้งหลายไปใช้ไม่ให้เกิดความสับสน

ทิตินา แคมมณี (2557) กล่าวว่า ทรัพยากรวิทยาการการสอน หลักการและแนวคิด เกี่ยวกับทรัพยากรวิทยาการการเรียนรู้และการสอนที่ได้รับการเผยแพร่และได้รับความสนใจนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนกันมากในปัจจุบันมาเสนอเพื่อให้พระสงฆ์ที่เป็นครูผู้สอนสนใจได้ศึกษาและเลือกนำไปปฏิบัติใช้ในการจัดการเรียนการสอนเป็นที่นิยมมากในปัจจุบันมาเสนอเพื่อให้ครูพระผู้สอนตลอดถึงผู้สนใจได้ศึกษาและเลือกนำไปใช้ตามความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์และสถานการณ์

สรุปว่า การศึกษานั้นเป็นเรื่องของความเป็นไปตามธรรมชาติและตั้งอยู่บนฐานของความจริงอย่างธรรมชาติ และเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเจริญเติบโตและมีความงดงามทางกาย อารมณ์ และสติปัญญา และนอกจากนี้การศึกษายังเป็นกระบวนการศึกษาที่ทำให้คนเป็นคน ด้วยการพัฒนาอย่างบริบูรณ์และพัฒนาตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง ชีวิตและกิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ต้องมีการปรับปรุง และไม่ประมาทเพื่อให้เป็นคนเก่ง เป็นคนดีและอยู่อย่างมีความสุขโดยผ่านการเรียนการสอนและการเรียนรู้จากสถานที่ต่าง ๆ

องค์ประกอบของบุคคลในการสอนสังคมศึกษา

ครู อาจารย์ ผู้สอน คือผู้ที่กำหนดบทบาทสำคัญในการเรียนการสอน ให้เป็นกระบวนการที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญซึ่งการสอนจะเป็นกระบวนการที่ใช้ในการชักนำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ ดังนั้น การสอนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งของการศึกษาที่จะส่งผลต่อผู้เรียน คุณภาพของการศึกษาจะขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียน คือ ครูอาจารย์เป็นสำคัญ (ทิพสุคนธ์ บุญรอด และ มัทนา วัฒนอมคักดี, 2564)

วิจิตร อวระกุล (2528) ได้กล่าวว่า มหาวิทยาลัยจะมีชื่อเสียงดีเด่นเป็นที่นิยมเป็นเลิศทางวิชาการได้ มีใช้อยู่ที่หลักสูตร ตึกอาคาร สถานที่ที่ที่สวยงามเท่านั้น แต่มหาวิทยาลัยจะต้องรู้จักค่าของอาจารย์ที่มีคุณภาพในการสอนมหาวิทยาลัยนั้น ๆ จึงจะดีเด่นขึ้นมาได้ ความสำคัญของครูอาจารย์นั้น ปัจจุบันสังคมยังคงให้การยกย่องเทิดทูนอาชีพรูมาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากในแต่ละปีจะจัดให้มีพิธีไหว้ครูขึ้นในแต่ละสถาบันการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการเรียนระดับใดก็ตามจากความสำคัญของครูอาจารย์ดังกล่าวแล้วยังสรุปลักษณะของผู้สอนไว้ 2 ลักษณะ คือ

1. ธรรมชาติของผู้สอน ผู้สอนควรจะมีความรู้ในเนื้อหาวิชา คือรู้ถึงเหตุผลที่มาของความรู้นั้น มองเห็นความสัมพันธ์และความสำคัญของวิชา รู้จักตัวผู้เรียนและรู้เรื่องการบริหารงานทั่วไป

ผู้สอนควรมีความรัก และศรัทธาในตัวผู้เรียนมีความหวังดี และเต็มใจที่จะเห็นซึ่งความก้าวหน้าของตัวผู้เรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้และความก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้สอนควรมีความสามารถในการทำและปฏิบัติได้ คือมีความสามารถในการดำเนินการสอนเป็นอย่างดี มีทักษะในการติดต่อสัมพันธ์และเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการได้เป็นอย่างดี

2. ลักษณะพิเศษของผู้สอน ควรเป็นคนที่รู้จักคิด วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ในบทเรียนได้อย่างลึกซึ้ง

ควรเป็นผู้ที่มีความสามารถในการประยุกต์และใช้ความรู้ต่าง ๆ สามารถชี้ให้ผู้เรียนนำสิ่งที่สอนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

ควรจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการโต้ตอบ ถกเถียง อภิปราย และควรมีเทคนิควิธีการช่วยกระตุ้นเตือนให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างมีเหตุผลอย่างเต็มที่และจริงจัง เพราะผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และความคิดอ่านมากมาย จึงควรให้เขามีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ ร่วมกับผู้สอนได้อย่างเต็มที่ผู้สอนควรมีเทคนิคในการกระตุ้นให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเองให้มากที่สุด

ดังนั้น หากผู้สอนขาดคุณสมบัติที่จำเป็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็อาจจะก่อให้เกิดปัญหาในการเรียนการสอนได้ ดังนั้น ผู้ที่จะทำหน้าที่ผู้สอนได้ดีจะต้องมีลักษณะที่ดีและเป็นที่ยอมรับ

หลักการและรูปแบบในการสอนสังคมศึกษาแบบบูรณาการ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2544) ได้กำหนดเรื่องการจัดกระบวนการเรียนการสอนหรือกระบวนการเรียนรู้ในมาตรา 24 มีสาระสำคัญ 6 ประการนี้ ดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล หากครูให้ความสำคัญแก่ผู้เรียน เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล จิตวิทยาการเรียนรู้และจิตวิทยาพัฒนาการ ครูก็จะสามารถปฏิบัติได้โดยพิจารณาความเหมาะสมเป็นรายวิชา รายกิจกรรม วิชาใด กิจกรรมใด สามารถจะมอบหมายแก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคลตามความสนใจหรือความถนัด การทำเช่นนี้จะทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการทำกิจกรรม มีกำลังใจและมั่นใจที่จะเรียนรู้ต่อไป

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ความในข้อนี้ฝึกทักษะ ซึ่งประกอบด้วยฝึกหัดและฝึกฝนทักษะที่ต้องฝึก ได้แก่

2.1 กระบวนการคิด เช่น การฝึกคิดอย่างเสรี คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดหาความสัมพันธ์เชื่อมโยง คิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดสร้างทางเลือก คิดตัดสินใจ และคิดแก้ปัญหาได้

2.2 การจัดการ เช่น การวางแผน การทำโครงการ การบันทึก การประมวลผล การประสานและร่วมมือปฏิบัติการ การสรุปผล การรายงานผล การปรับปรุงแก้ไข

2.3 การเผชิญสถานการณ์ เช่น การรับรู้สถานการณ์ การวิเคราะห์สถานการณ์ การควบคุมอารมณ์ของตน การควบคุมสถานการณ์โดยใช้ข้อมูล เหตุผลและความรู้มาประกอบการคิดและตัดสินใจเผชิญและแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างรู้เท่าทัน

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในข้อนี้เน้นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง ซึ่งเชื่อมโดยและสืบต่อเนื่องจากการฝึกทักษะในหัวข้อที่ผ่านมา การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงมีหลายวิธี เช่น การอ่าน การพูด การร้องเพลง การเขียน การวาดภาพ การค้นคว้าเอกสาร การศึกษานอกสถานที่ การสัมภาษณ์ การสังเกตและการบันทึกการสังเกตและการวิเคราะห์ การทดลอง การสาธิต การแสดง บทบาทสมมุติ การแสดงละคร การจัดนิทรรศการ การทำโครงการ การทำแฟ้มสะสมงาน การปฏิบัติงาน ฯลฯ และการปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ ก็ตามต้องเน้นการคิดเป็น ทำได้ ทำเป็น และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ รักการอ่านและใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง ไม่เฉพาะในขณะที่เรียนเพื่อให้สอบได้หรือสอบผ่านเท่านั้น

4. การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ความหมายข้อนี้คือการบูรณาการจุดมุ่งหมายและเนื้อหาตามความเหมาะสม หมายความว่าในแต่ละกิจกรรมหรือแต่ละคาบเวลาต้องมีเนื้อหาวิชาและจุดมุ่งหมายหลัก และมีการผสมผสานวิชาอื่นเป็นองค์ประกอบ โดยเฉพาะด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม สามารถนำมาบูรณาการเข้าไปในเนื้อหาและกิจกรรมวิชาอื่น ๆ ได้

5. ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ ความในข้อนี้หมายถึงสถานศึกษาและครูต้องจัดสิ่งแวดล้อม ปัจจัยและบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น มีความสงบ สะอาด ร่มรื่น ร่มเย็น มีที่กันแดดกันฝน มีน้ำดื่ม มีห้องน้ำเพียงพอและสะอาด มีหนังสือ สื่อ อุปกรณ์วัสดุฝึกงาน มีบรรยากาศของกัลยาณมิตร และการแสวงหาความรู้ในลักษณะการวิจัย

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพอันจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการ พัฒนา

นอกจากนี้ ในมาตรา 25 และ 29 ของกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ ยังกำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ เช่น ห้องสมุดสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนพฤกษศาสตร์ สวนสาธารณะ อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์เยาวชน ศูนย์กีฬา ฯลฯ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน บุคคล องค์กร และสถาบันทางสังคม โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน

สุปรีชา หิรัญโร (2526) ได้กล่าวว่า ปัจจัยในการอำนวยความสะดวก หรือการส่งเสริม การเรียนการสอนนั้น หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวผู้เรียนที่มีผลให้การเรียนการสอนของผู้เรียนได้มี ประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียนเนื่องจากสภาพแวดล้อมของสถานศึกษามีอิทธิพลต่อการ เรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก สามารถส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ อุดมคติ เจตคติ ทักษะ พฤติกรรม และบุคลิกภาพของผู้เรียน ไปสู่จุดหมายของสถาบันการศึกษาได้ ห้องเรียนนั้น จัดได้ ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะว่าห้องเรียนเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ห้องเรียนควรจะต้องมีความเอื้อต่อการเรียนการสอนคือต้องมีลักษณะแวดล้อมที่ดี

สรุป

สรุปได้ว่า การสอนที่ให้เสรีภาพ หรือให้ผู้เรียนได้เลือกในสิ่งที่ตนเองต้องการและถนัดในทุก เรื่องนั้น เป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เพราะหากแม้ผู้เรียนมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้ว เรียนรู้โดยปราศจากการสร้างความหมาย หรือสร้างเป็นความรู้ของตนเอง ก็ย่อมแสดงว่าผู้เรียนมิได้ เป็น “ศูนย์กลาง” แห่งความหมายหรือความรู้ของตนเองแต่อย่างใด แต่ยังคงเป็นผู้รับความรู้เฉพาะ ในเรื่องหรือประเด็นที่ตนเองสนใจ และเป็นสิ่งที่ผู้อื่นได้สร้างหรือเสนอไว้แล้ว การให้เรียนตามที่สนใจจึง ไม่อาจเป็นตัวชี้วัดว่า ผู้เรียนสร้างความหมายหรือความรู้จากประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งที่เรียน เพราะ ผู้เรียนอาจจะยังไม่ใช้การคิดไตร่ตรอง ซึ่งเป็นความคิดระดับสูง ในการประเมินปัญหาและประเมิน วิธีการที่ใช้แก้ไข ครู คือ ผู้ทำหน้าที่สอนหรือถ่ายทอดความรู้ วิชาชีพ ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม และนำความรู้ใหม่ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม และเป็นอาชีพ ที่มีเกียรติควรแก่การเคารพบูชา และครูจะต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ได้หลายอย่างเป็นทั้งผู้สอน ผู้อบรมบ่ม นิสัย ผู้ให้บริการ ผู้นำด้านจิตวิญญาณ เป็นแม่แบบ เป็นผู้สร้างสรรค์ทรัพยากรมนุษย์ทุกอาชีพที่เป็นไป ในทางสุจริตทั้งมวล ครูต้องมีความพอใจในความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบร้อย อยู่่าห่วงใยต่อลาภยศ ความสะดวก ความสบาย พึ่งรักษาและศรัทธาต่ออาชีพที่จะต้องช่วยผู้อื่นให้ประสบความสำเร็จความ เจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

- ทิพสุคนธ์ บุญรอด และ มัทนา วังถนอมศักดิ์. (2564). ภาวะผู้นำมุ่งบริการของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. *วารสารศิลปการจัดการ*, 5(2), 486–500. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jam/article/view/248920>
- ทีศนา แชมมณี. (2557). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก.
- ไพพกา ผิดำ. (2564). ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสู่ความสำเร็จของสถานศึกษา. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, 3(1), 11–18. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/250580>
- วิจิตร อวาทกุล. (2528). *เทคนิคมนุษยสัมพันธ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2544). *รายงานปฏิรูปการศึกษาต่อประชาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปการศึกษา.
- สุปรีชา หิรัญโร. (2526). *การวางแผนด้านอาคารและสภาพแวดล้อม*. ในเอกสารการสอนชุดวิชาวางแผนพัฒนาโรงเรียน หน่วยที่ 1–7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อิทธิเดช น้อยไม้. (2560). *หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- อินดา ศิริวรรณ. (2544). *พื้นฐานการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สตรีไพศาล.
- เอกศักดิ์ บุตรลับ. (2537). *ครูกับการสอน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). เพชรบุรี: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะวิชาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี.